

Begrotingscirculaire 2024

met aandachtspunten voor de
gemeentebegroting 2024

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	4
2.	Financiële ontwikkelingen	5
	Nieuwe financieringssystematiek/ ravijnjaar 2026	5
	Inflatie/prijsstijgingen.....	6
	Opschalingskorting	6
	Herverdeling gemeentefonds	7
	Sociaal domein/Jeugd.....	7
	Eigen bijdrage huishoudelijke hulp.....	8
3.	Ontwikkelingen Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)	9
	Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid.....	9
	Actualisering Notities	9
4.	Specifieke onderwerpen.....	10
	Inzicht in de structurele begrotingspositie	10
	Omgevingswet	11
	Investeringsbudgetten.....	11
	Wet digitale overheid	11
5.	Tot slot	12
	Digitaal inzenden van uw begroting	12
	Contact met uw toezichthouder	12

1. Inleiding

Ieder jaar krijgt u belangrijke en bijgewerkte informatie over de manier waarop wij uw begroting en meerjarenraming beoordelen. Dat doen wij vanuit onze wettelijke taak, het financieel toezicht. Het is belangrijk dat u deze informatie gebruikt bij het stellen van kaders voor de begroting. En bij het vaststellen van uw begroting voor 2024.

Uw gemeente moet een begroting vaststellen. Deze moet structureel en reëel in evenwicht zijn. Ieder jaar besluiten wij, vóór 1 januari, onder welke vorm van toezicht uw gemeente voor het komende begrotingsjaar valt. Dat doen wij volgens artikel 203 van de Gemeentewet. Het kan gaan om repressief of preventief toezicht. Dat wil zeggen: toezicht achteraf of vóóraf. De financieel toezichthouder helpt gemeenten met een gezonde financiële huishouding. Respect voor de eigen verantwoordelijkheid van gemeenten is daarbij het uitgangspunt. Financieel toezicht is een wezenlijk onderdeel van de “checks en balances” binnen het openbaar bestuur. Het systeem helpt voorkómen dat een gemeente financiële tekorten niet meer zelf op kan lossen.

Financieel toezicht draagt bij aan een stevig en veilig Fryslan met een sterk openbaar bestuur als uitgangspunt. Een bestuur waar de inwoners op kunnen vertrouwen. Bij de beoordeling gebruiken we ons Gemeenschappelijk Financieel Toezichtkader 2020 Gemeenten (GTK). In dit GTK staan onder andere de volgende onderwerpen:

- Welke vormen van toezicht zijn er? Welke wetten en regels gebruiken we bij het toezicht?
- Wat betekent structureel en reëel evenwicht?
- Waar kijken we naar als we beoordelen of uw begroting en meerjarenraming structureel en reëel in evenwicht is?

In deze begrotingscirculaire staan actuele onderwerpen die belangrijk zijn voor uw begroting 2024. Sommige onderwerpen zijn financieel-technisch van aard. En daardoor misschien meer voor het college bestemd. Van andere onderwerpen is nog onduidelijk wat het effect ervan op uw begroting zal zijn. Zodra er meer duidelijkheid over een onderwerp is, laten wij u dat (ambtelijk) weten.

Heeft u vragen over deze circulaire of over de vertaling hiervan in uw begroting? Neem dan gerust contact op met uw financieel toezichthouder.

2. Financiële ontwikkelingen

Er spelen veel ontwikkelingen die het beleid en de financiën van gemeenten beïnvloeden. Vooral de oorlog in Oekraïne heeft invloed. Denk aan de vluchtelingenstroom en de uitdaging voor gemeenten om voor voldoende opvang te zorgen. Ook heeft de oorlog effect op de economie. Door gestegen energiekosten neemt de inflatie toe. Dat leidt tot schaarste van materiaal, waardoor projecten vertraging oplopen. Daarnaast laat de coronacrisis nog sporen na. Als laatste noemen we de krapte op de arbeidsmarkt. Dat heeft invloed op de economie en vaak ook op uw eigen organisatie.

Naast deze maatschappelijke en economische onzekerheden zijn het ook op financieel gebied onzekere tijden voor gemeenten. Wij vragen u duidelijk toe te lichten welke keuzes u maakt over de verwerking van de onzekerheden in uw begroting.

Nieuwe financieringssysteem/ ravijnjaar 2026

Eind 2021 is bij het vaststellen van het nieuwe coalitieakkoord Rutte IV “Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst” besloten na 2025 een nieuwe financieringssysteem te ontwikkelen voor de lagere overheden. Een eventuele mogelijkheid voor een uitbreiding van het lokaal belastinggebied wordt hierbij betrokken.

Op dit moment is er nog geen duidelijkheid over de verdere ontwikkeling van de nieuwe financieringssysteem tussen het Rijk en gemeenten. Hoe de nieuwe financieringssysteem eruit gaat zien is nog niet bekend. De betrokken partijen gaan deze de komende jaren verder uitwerken. Het is het voornemen van het kabinet om voor de zomer een uitvoeringsplan met tijdpad naar de Kamer te sturen over de nieuwe financieringssysteem. De VNG heeft namens de gemeenten ingezet op voorwaarden rondom verruiming belastinggebied op basis van een [advies van de commissie Financiële ruimte](#). De ervaring heeft geleerd dat dit een lastig en moeilijk traject is. Vertraging van de invoering ligt dan ook op de loer. De onzekerheid zorgt ervoor dat u terughoudend zal moeten zijn met besluiten tot nieuw beleid en investeringen, aangezien deze leiden tot meerjarige structurele lasten.

In de miljoenennota (en ook de septembercirculaire 2022) heeft het Rijk voor het begrotingsjaar eenmalig € 1 miljard extra voor gemeenten beschikbaar gesteld, bovenop de beschikbaar gestelde structurele middelen uit het coalitieakkoord, om de verlaging in 2026 gedeeltelijk te dempen. Het accres wordt vanaf 2026 enkel aangepast voor de loon- en prijsontwikkelingen. Het leidt tot een ravijnjaar in gemeentebegrotingen waar wij ons zorgen over maken, maar wat het kabinet moet oplossen. Medio maart heeft de provincie hierover ook een brief geschreven aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en opgeroepen hierover snel duidelijkheid te geven richting de gemeenten.

In het voorjaar van 2023 verwachten we meer duidelijkheid over het uitvoeringsplan met een tijdpad voor de nieuwe financieringssysteem. Mocht er geen duidelijkheid zijn, dan is het de verwachting dat de betrokken partijen weer met elkaar in gesprek gaan hoe gemeenten in de begroting om kunnen gaan met hun meerjarenraming. Wij gebruiken bij onze beoordeling de bedragen uit de circulaire.

Inflatie/prijsstijgingen

Naast de forse inflatie hebben we te maken met hogere energieprijzen. Het Centraal Plan Bureau (CPB) volgt de ontwikkelingen nauwlettend en stelt periodiek de indexeringspercentages bij. Die indexeringspercentages worden ook gepubliceerd in de mei- en septembercirculaire van het gemeentefonds.

Deze ontwikkelingen hebben ook financiële impact op de begroting en meerjarenraming van de gemeenten. Niet alleen voor het reëel begroten van de lastenkant van de begroting en meerjarenraming maar ook aan de batenkant. De extra uitgaven voor loon- en prijsontwikkelingen van gemeenten worden voornamelijk door het Rijk gecompenseerd via de loon- en prijscompensatie in de accressen van het gemeentefonds. Daarnaast kan ook de inflatiecorrectie op de eigen tarieven en belastingen daarvoor zorgen. Het is van belang dat u de loon- en prijsstijging aan de lastenkant van de begroting minimaal laat aansluiten op de gepubliceerde indexen van de circulaire die u bij de berekening van de algemene uitkering hanteert. U bent overigens vrij om van hogere percentages uit te gaan aan de lastenkant.

Het kabinet heeft in de Najaarsnota 2022 aangekondigd om bij Voorjaarsnota 2023 een extra prijsbijstelling over 2022 uit te keren gegeven de uitzonderlijke stijgingen van de prijzen sinds het uitkeren van de prijsbijstelling voor 2022 afgelopen voorjaar. Deze prijsbijstelling geldt ook voor het Gemeentefonds. De extra structurele prijsbijstelling zal worden gebaseerd op cijfers van het Centraal Planbureau (CPB), het zogenoemde Centraal Economisch Plan (CEP) 2023. Daarbij wordt gekeken naar de inflatieontwikkeling over 2022 ten opzichte van CEP 2022 (T-1). Het gaat volgens de Najaarsnota naar verwachting om circa € 0,3 miljard per jaar tot en met 2025 en circa € 0,4 miljard vanaf 2026. De definitieve bedragen volgen bij Voorjaarsnota en de verdeling van de middelen over gemeenten zal in de meicirculaire 2023 worden opgenomen.

Opschalingskorting

Sinds 2015 worden gemeenten geconfronteerd met een korting op het gemeentefonds. De opschalingskorting is opgelegd, omdat gemeenten door gedwongen opschaling kosten zouden besparen. In het regeerakkoord van kabinet Rutte II stond de ambitie om door opschaling te komen tot gemeenten met meer dan 100.000 inwoners. Dit zou leiden tot besparingen op apparaatskosten, vereenvoudiging van regelgeving en minder dubbeling van taken. De verplichte opschaling is niet doorgegaan maar de bijbehorende opschalingskorting is blijven staan. Deze opschalingskorting zou van 2015 tot en met 2025 steeds verder oplopen, tot een structureel bedrag van bijna € 1 miljard in 2025. Het niet afschaffen van de opschalingskorting leidde tot veel kritiek bij gemeenten. De afgelopen jaren is de oploop van de opschalingskorting tijdelijk geschrapt. Voor 2020 kwam dit neer op € 70 miljoen en voor 2021 op € 160 miljoen die gemeenten niet hoefden af te dragen aan het Rijk. Conform het coalitieakkoord van het kabinet Rutte IV is de oploop van de opschalingskorting voor deze kabinetsperiode wederom geschrapt. Vanaf 2026 is de opschalingskorting wel weer in de cijfers opgenomen (een structurele korting van € 675 miljoen). De VNG is hierover in gesprek met het kabinet.

Wij verwachten dat u de circulaire volgt en de bedragen in de begroting opneemt.

Herverdeling gemeentefonds

Vanaf 1 januari 2023 is het verdeelmodel van het gemeentefonds herzien. Gemeenten groeien via een ingroeipad naar de nieuwe verdeling. Tot en met 2025 is het ingroeipad van voordeel en nadeel gemeenten gemaximeerd op € 37,50 per inwoner. De verdere implementatie van het nieuwe verdeelmodel is afhankelijk van de evaluatie daarvan eind 2025. Het nieuwe verdeelmodel is geen eindstation en zal continu onderhoud vragen. Een onderzoeksagenda draagt daaraan bij. Deze agenda wordt ieder jaar bijgewerkt. De septembercirculaires zullen hierover verslag gaan uitbrengen en ook over de uitgevoerde onderzoeken.

Sociaal domein/Jeugd

Het merendeel van de gemeenten heeft in de meerjarenraming 2024-2026 van de begroting 2023 een stelpost Jeugd opgenomen. Dit was mogelijk op basis van een afspraak tussen het Rijk, IPO en VNG. De door de gemeenten gehanteerde bedragen konden worden berekend op basis van financiële reeks de uitspraak van de zogenaamde [Commissie van Wijzen](#). De stelposten bedragen maximaal het deel dat gemeenten op basis van de verdeling zouden krijgen, rekening houdend met de aanvullende besparing van € 511 miljoen voor rekening en risico van het Rijk.

De stelpost is voor eigen risico en geeft geen budgettaire garantie dat het geld ook daadwerkelijk beschikbaar komt. Onderdeel van de toezegging van de gelden uit de Commissie van Wijzen is de hervormingsagenda. De agenda, waar ook jeugdhulpaanbieders, professionals en cliëntorganisaties aan meewerken, moet concrete maatregelen opleveren die leiden tot een kwalitatief en financieel houdbaar jeugdstelsel. De totstandkoming van de hervormingsagenda heeft vertraging opgelopen en ondertekening wordt in het voorjaar van 2023 verwacht.

Voor de begroting 2024 is het op dit moment niet duidelijk hoe er met de stelpost 'uitkomst onderzoek Jeugdzorg' moet worden omgegaan. Evenals de VNG wachten wij af of er tijdig een structurele oplossing wordt geboden. De gezamenlijke toezichthouders erkennen de noodzaak om op deze ontwikkelingen te anticiperen en werken aan scenario's rondom mogelijke invulling hiervan in de meicirculaire, zodat wij zo spoedig mogelijk na het uitkomen van de meicirculaire onze kaders kunnen communiceren.

Voor het ramen van de lasten Jeugd in uw begroting 2024 vragen wij u rekening te houden met prijsstijging door stijgen van de lonen in de zorg en een mogelijke volumestijging als gevolg van onder meer de coronacrisis en mogelijk vaker duurdere en langere trajecten.

Eigen bijdrage huishoudelijke hulp

Het gebruik van de huishoudelijke hulp onder midden- en hoge inkomens is door de invoering van het abonnementstarief meer dan verwacht gestegen. De beschikbaarheid van voorzieningen onder de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo 2015) is hierdoor onder druk gekomen. Daar waar druk op voorzieningen leidt tot bezuinigingen of wachtlijsten worden kwetsbare burgers die niet zelf een hulp kunnen betalen het hardst geraakt. In het coalitieakkoord is opgenomen dat het kabinet daarom werkt naar een eerlijkere eigen bijdrage voor de huishoudelijke hulp. Het Besluit passende bijdrage huishoudelijke hulp tot wijziging van het Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 is nu in procedure. Dit besluit bevat regels over de nieuw in te voeren eigen bijdrage systematiek voor de huishoudelijke hulp, waaronder regels over de hoogte van de eigen bijdrage en de wijze waarop het inkomen en vermogen wordt betrokken. Ook wordt de samenloop met andere eigen bijdragen geregeld. Tot slot wordt met dit besluit geregeld dat indexatie van het abonnementstarief geschiedt aan de hand van de consumentenprijsindex, net zoals dat geldt voor de eigen bijdragen voor beschermd wonen en de Wet langdurige zorg.

Huishoudens met huishoudelijke hulp vanuit de Wmo 2015 met een bijdrage plichtig inkomen van 185% of meer van het sociaal minimum gaan een hogere bijdrage betalen. Naar verwachting zal hierdoor een minder groot beroep worden gedaan op huishoudelijke hulp en zullen de inkomsten van gemeenten uit eigen bijdragen toenemen. De beoogde datum van inwerkingtreding is 1 januari 2025.

In de meicirculaire 2022 heeft het Rijk aangekondigd dat de aanpassing vanaf 2025 dient te leiden tot een taakstellende besparing van € 95 miljoen en dat de algemene uitkering vanaf 2025 met dit bedrag wordt verlaagd.

3. Ontwikkelingen Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)

De commissie BBV geeft in notities aan op welke wijze een bepaald onderwerp in de begroting verwerkt kan of moet worden. Kan, omdat de regelgeving meerdere verwerkingsopties toestaat en moet als de regelgeving verplicht tot een bepaalde verwerkingwijze.

[De BBV-notities](#) bevatten dan ook aanbevelingen ('kan') en stellige uitspraken ('moet') voor de juiste toepassing en uitvoering van het BBV. Wij vragen speciaal aandacht voor het verwerken van de 'stellige uitspraken' in uw begroting.

Voor de 'Vragen en antwoorden' geldt dat een gegeven antwoord uitsluitend betrekking heeft op de specifieke vraag en het antwoord is dan ook niet vanzelfsprekend van toepassing op elke situatie. Algemene uitgangspunten en duiding van het BBV die voor iedereen gelden worden door de commissie BBV op de website gepubliceerd via de notities en nieuwsberichten.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

In de begroting en jaarrekening moet u rekening houden met de Wet open overheid (Woo). Dit houdt in dat u, op grond van artikel 3.5 Openbaarheidsparagraaf, in de begroting aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarrekening verslag doet van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. In de memorie van toelichting bij de Woo staat onder andere dat met dit artikel beoogd wordt een impuls te geven aan de actieve openbaarheid door voor te schrijven dat bestuursorganen in hun begroting en verantwoordingsverslag aan moeten geven hoe zij rekening houden met de bepalingen uit de Woo. Dat geldt zowel voor de actieve als voor de passieve openbaarmakingen op grond van de Woo.

Deze verplichting geldt al voor de jaarrekening 2022 en de begroting 2024. De openbaarheidsparagraaf Woo dient in de begroting en jaarrekening te worden opgenomen via een afzonderlijke paragraaf, zoals de in artikelen 9 en 26 van het BBV genoemde paragrafen. Bij de eerstvolgende wijziging zal het BBV hierop worden aangepast.

Actualisering Notities

De commissie BBV werkt verder aan een aanpassing van de notitie grondbeleid in het kader van de Omgevingswet. Vooruitlopend op de vaststelling en publicatie van de geactualiseerde notitie heeft de commissie besloten de voorwaarden waaronder sprake is van warme gronden, zoals beschreven in hoofdstuk 4.2 van deze notitie, aan te passen. Deze wijziging gaat al in met ingang van de jaarrekening 2022.

4. Specifieke onderwerpen

Inzicht in de structurele begrotingspositie

Het inzicht in de structurele begrotingspositie blijft een belangrijk aandachtspunt voor alle gemeenten. Als u de begroting vaststelt waarbij de baten en lasten met elkaar in evenwicht zijn, betekent dit nog niet dat u heeft voldaan aan de Gemeentewet. U heeft de verantwoordelijkheid de begroting structureel in evenwicht vast te stellen. Structureel evenwicht betekent dat structurele lasten gedekt worden door structurele baten. De incidentele lasten mogen worden gedekt door structurele en door incidentele baten. De financieel toezichthouder heeft de wettelijke taak om te beoordelen of er sprake is van structureel en reëel evenwicht.

- Wij dringen erop aan het structurele begrotingssaldo, conform onderstaande tabel, op te nemen in uw begroting waarbij de in de tabel opgenomen bedragen één op één moeten aansluiten bij het overzicht van baten en lasten en het overzicht van incidentele baten en lasten van uw begroting.

Structureel begrotingssaldo (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
Saldo baten en lasten voor mutaties reserves	-500			
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.000			
Begrotingssaldo	500			
Waarvan incidentele baten en lasten (saldo)	300			
Structureel begrotingssaldo	200			

- Ook dienen al de reservemutaties opgenomen te worden in het overzicht van incidentele baten en lasten omdat in principe alle stortingen in en onttrekkingen aan reserves incidenteel van aard zijn. De uitzonderingen, de structurele reservemutaties, maakt u inzichtelijk op het ook verplichte overzicht van beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves. Alle reservemutaties zijn of opgenomen in dit overzicht of in het overzicht van incidentele baten en lasten.

Belangrijk aandachtspunt hierbij is de aansluiting met het taakveld 0.10. Op dit taakveld zijn alle reservemutaties weergegeven. Dit totaal dient dan ook aan te sluiten met:

- De toevoegingen en onttrekkingen aan reserves conform bovenstaande tabel;
- De som van de incidentele reservemutaties (overzicht incidentele baten en lasten) en de structurele reservemutaties (overzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves);
- De bijlage met daarin het meerjarig verloop van de reserves.

- De tabel met het structureel begrotingssaldo zien we steeds vaker opgenomen in de begroting, maar bij veel gemeenten kunnen met name de financiële aansluitingen nog verbeterd worden.

Omgevingswet

De inwerkingtreding van de Omgevingswet is nu vastgesteld op 1 januari 2024. In onze voorgaande begrotingscirculaires hebben wij dit onderwerp al uitgebreid toegelicht en daarbij geattendeerd op de financiële gevolgen voor uw gemeente.

Over het algemeen geven gemeenten aan dat ze inmiddels zijn voorbereid op de invoering van de Omgevingswet. Wij gaan ervan uit dat de gemeente in de begroting 2024 zo goed en betrouwbaar als mogelijk in beeld brengt wat de gevolgen zijn voor de opbrengsten van leges, zowel wat betreft aantallen als wat betreft de leges per vergunning.

Uitgangspunt is dat de Omgevingswet budgetneutraal kan worden ingevoerd in een periode van 10 jaar. In interbestuurlijk verband is afgesproken dat naar oplossingen zal worden gezocht voor financiële knelpunten.

Investeringsbudgetten

Bij onze beoordeling van de jaarrekeningen 2021 constateerden wij, dat een deel van de voor investeringsprojecten beschikbaar gestelde budgetten niet besteed zijn. Ook worden meer dan voorheen budgetten doorgeschoven naar een later begrotingsjaar. Daarvoor zijn verschillende redenen te noemen die niet altijd binnen de invloedssfeer van uw gemeente liggen. Daarbij kan gedacht worden aan de arbeidsmarktkrapte, het niet beschikbaar zijn van materialen en oplopende kosten van energie en materiaal. Ook blijkt in de praktijk dat bijvoorbeeld een publiek – private samenwerking ingewikkelder en tijdrovender is dan vooraf ingeschat.

Wij vragen dan ook nadrukkelijk uw aandacht voor de realiteit van uw inschattingen bij het ramen van nieuw beleid en investeringen.

Wet digitale overheid

Deze wet legt de basis voor verdere digitalisering. Burgers krijgen elektronische identificatiemiddelen (eID) met een substantiële of hoge mate van betrouwbaarheid. Deze identificatiemiddelen geven publieke dienstverleners meer zekerheid over iemands identiteit. De wet stelt daarnaast open standaarden verplicht. Hiermee implementeert Nederland de Europese richtlijn over toegankelijkheid van overheidswebsites en apps. De wet wordt op 1 juli 2023 in fases ingevoerd. De verplichtingen onder deze wet gaan gefaseerd in werking en zijn afhankelijk van de aansluiting op het stelsel, die een dienstverlener zelf in afstemming met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vaststelt. De VNG heeft in het wetgevingstraject aandacht gevraagd bij het Rijk voor de bekostiging van deze wet.

Na inwerkingtreding en vooral vanaf het moment dat u op het stelsel bent aangesloten moet u digitale diensten indelen naar betrouwbaarheidsniveau, heeft u een acceptatieplicht voor toegelaten inlogmiddelen, moet uw informatiebeveiliging op orde zijn. Wij attenderen u erop deze taken te voorzien van reële ramingen, zowel voor de implementatielasten als voor de jaarlijkse structurele lasten. De financiering van de generieke digitale infrastructuur (GDI) wordt vanaf het begrotingsjaar 2023 centraal onder gebracht bij het ministerie van BZK. Een centrale financiering draagt bij aan de gewenste bredere deelname en een hoger gebruik van de GDI. In de septembercirculaire 2022 bent u al geïnformeerd over de uit name uit het gemeentefonds van € 7,5 miljoen.

5. Tot slot

In deze circulaire zijn actuele en relevante aandachtspunten opgenomen. De onderwerpen en met name de financieel technische onderwerpen, die zijn opgenomen in de circulaire van voorgaande jaren, blijven van toepassing ook op de beoordeling van de begroting 2024.

Digitaal inzenden van uw begroting

U kunt uw begroting, maar ook wijzigingen in begroting, jaarrekening en andere wettelijk verplichte documenten digitaal inzenden. Belangrijk aandachtspunt bij digitale inzending is dat wij de documenten goed kunnen archiveren. Zo is een raadsbesluit met bijvoorbeeld alleen een link naar informatie op een website of app niet voldoende. Digitale documenten moeten in PDF-versie worden aangeleverd. Digitale inzending kan door tijdig een e-mail te sturen naar provincie@fryslan.frl met daarbij uw toezichthouder in de CC.

Contact met uw toezichthouder

Hebt u vragen over deze begrotingscirculaire of bij het opstellen van de begroting 2024 dan kunt u contact opnemen met uw vaste toezichthouder. In onderstaande tabel is dit weergegeven met onze gegevens.

Henri Brouwer	Jacob van der Velde
Coördinator financieel toezicht	Financieel toezichthouder
058 2928017	058 2925153
henri.brouwer@fryslan.frl	jacob.vandervelde@fryslan.frl
Gemeenten:	Gemeenten:
Achtkarspelen	Dantumadiel
Ameland	Harlingen
De Fryske Marren	Heerenveen
Opsterland	Noardeast-Fryslân
Leeuwarden	Ooststellingwerf
Tytsjerksteradiel	Schiermonnikoog
Súdwest-Fryslân	Smallingerland
Terschelling	Vlieland
Weststellingwerf	Waadhoeke
GR'en:	GR'en:
De Waddeneilanden	Exploitatiemaatschappij Bedrijvenpark Drachten
Ontwikkelingsmaatschappij Bedrijvenpark A7	Dienst Noardwest-Fryslân
Werkmaatschappij 8KTD	Hûs en Hiem
Werkvoorzieningsschap Fryslân-West	Sociale werkvoorziening Fryslân (Caparis)
	Veiligheidsregio Fryslân
Waterschap:	Werk- /Leerbedrijf Noardeast-Fryslân (NEF)
Wetterskip Fryslân	